

U V O D N I K

Nesmiselnost in nujnost aktivizma

Jean McCollister

»» **E**ksplozivna resnična zgodba o skupini neopevanih junakinj, ki so spremenile svet.« Tako napovednik za film *Mothers of the Revolution* označi ta novozelandski celovečerni dokumentarec iz leta 2021 o protijedrskih protestih pri letalskem oporišču Greenham Common iz osemdesetih let prejšnjega stoletja.

Bila sem ena izmed tistih neopevanih junakinj.

Ko sem jeseni leta 1982 prispela v Veliko Britanijo, kjer sem prejela štipendijo za študij na Univerzi v Oxfordu, je bilo britansko mirovno gibanje v polnem razmahu. Protesti so bili v veliki meri osredotočeni na nedavno odločitev o namestitvi jedrskih manevrskih raket na letalskem oporišču RAF Greenham Common, zaradi česar je država postala tarča morebitnega napada Sovjetske zveze. Eno izmed številnih protestnih akcij je leta 1981 izvedla skupina *Ženske za življenje na zemlji*, ki je organizirala protestni pohod od Cardiffa do letalskega oporišča Greenham Common. Ker so bile udeleženske pohoda razočarane nad tem, da so jih mediji in vlada ignorirali, so se nekatere izmed njih priklenile na ograjo oporišča, da bi pritegnile pozornost na svoja prizadevanja. Iz tega je nastal ženski mirovni kamp Greenham Common, ki je nenehno bdel nad dogajanjem in občasno izvajal dejanja državljanske nepokorščine, da bi zaustavil namestitvev ameriških manevrskih raket na britanskih tleh.

Ker sem bila že dolgo zaskrbljena zaradi grožnje, ki jo je jedrsko orožje predstavljalo za naš svet, sem se kmalu vključila v britanske kampanje, poleg tega pa sem začela podpisati aktiviste v državah vzhodnega bloka, ki so glede jedrske razorožitve imeli enake skrbi

in cilje kot mi, vendar so bili zaradi svojih aktivnosti podvrženi veliko hujšemu nadzoru, nadlegovanju in represiji kot mi na Zahodu. Kot študentko ruščine, sovjetske politike in odnosov med Sovjetsko zvezo in ZDA me je še posebej zanimalo neodvisno mirovno gibanje v Sovjetski zvezi, zato sem med božičnimi prazniki iz Oxforda odpotovala v Moskvo, da bi se srečala s člani *Skupine za vzpostavitev zaupanja med ZDA in Sovjetsko zvezo*, znano tudi pod imenom *Moskovska skupina za zaupanje*. Mnogo ur sem se pogovarjala z njimi, iz države sem pretihotapila in prevedla nekaj njihovih dokumentov ter v Veliki Britaniji objavljala o njihovih aktivnostih.

Dve izmed organizatorik pohoda na Greenham Common, Ann Pettitt in Karmen Cutler (ki se zdaj piše Thomas), sta želeli izvedeti več in sta stopili v stik z menoj glede obiska Rusije. Maja 1983 smo vse tri odpotovale v Moskvo na uradna srečanja s *Sovjetskim odborom za mir* in *Odborom sovjetskih žensk* ter na neuradna srečanja s *Skupino za zaupanje*. V znak solidarnosti smo se odločile, da na srečanje s Sovjetskim odborom za mir pripeljemo tudi članico Skupine za zaupanje Olgo Medvedkov. Čeprav so sovjetske oblasti proteste greenhamskih žensk doma z veseljem izkoriščale v propagandne namene, pa so bile precej manj navdušene, ko se je Olga pojavila v pisarni Sovjetskega odbora za mir in se predstavila – v svoji materni ruščini – kot greenhamska ženska in članica Skupine za zaupanje.

Kot je odigrano v filmu, je to srečanje povzročilo precejšnje razburjenje. Vsem smo dale jasno vedeti, da kot prave sogovornike v boju za svet brez jedrskega orožja ne upoštevamo uradnikov sovjetskih oblasti, temveč neodvisna civilnodružbena gibanja.

Greenhamske ženske so še naprej taborile in protestirale pri oporišču. Čeprav smo me tri v Rusiji postale *persona non grata*, so drugi aktivisti še naprej potovali tja in v njene satelitske države, širili omrežja, komunikacijske kanale in prostore za aktivizem. Pritiski za spremembo so se od spodaj še naprej stopnjevali tako na Vzhodu kot na Zahodu.

Marca 1985 je Mihail Gorbačov postal novi sovjetski voditelj, uvedel je *glasnost* in *perestrojko* ter spremembe v zunanji politiki. Sovjetske čete so se umaknile iz Afganistana in stekli so pogovori z ameriškim predsednikom Ronaldom Reaganom in zahodnoevropskimi voditelji, kar je naposled pripeljalo do sporazuma o omejitvi jedrskih raket srednjega dosega (INF), ki sta ga Reagan in Gorbačov podpisala 8. decembra 1987. To je bil odločilen preobrat v ameriško-sovjetskih odnosih in nadzoru nad orožjem. Kot so poročali, je Gorbačov pozneje pripomnil, da je k temu preboju pripomoglo tudi mirovno gibanje, zlasti greenhamske ženske.

Zahvaljujoč sporazumu INF je bila avgusta 1989 z letalskega oporišča Greenham Common odstranjena prva raketa. Popolna odstranitev raket je bila zaključena do pomladi 1991. Podobno je Sovjetska zveza recipročno zmanjšala število raket v državah podpisnicah Varšavskega pakta. Septembra 1992 je Vojno letalstvo Združenih držav Amerike dokončno zapustilo oporišče Greenham Common. Danes je ta kraj, kjer je bilo nekoč shranjeno smrtonosno orožje, javni park in služi kot spomenik junaškemu aktivizmu greenhamskih žensk.

Filmski napovednik trdi, da sveta nismo zgolj spremenile, marveč smo ga rešile. Toda ali smo ga res?

Žal še zdaleč ne. Leta 1983, ko smo odpotovale v Moskvo, je znamenita ura sodnega dne revije *Bulletin of the Atomic Scientists* kazala štiri minute do polnoči. Kaj pa danes? Kaže sto sekund do polnoči – še nikdar nismo bili tako blizu temu, da »uničimo naš svet z nevarnimi tehnologijami, ki smo jih sami ustvarili«.

Res je, da se je – zahvaljujoč pomembnim spremembam v Evropi, ki smo jih pomagale uresničiti – leta 1991 ura premaknila na 17 minut do polnoči, kar je bilo najdlje stran dotlej. »Hladne vojne je konec. 40 let trajajoča jedrska oboroževalna tekma med Vzhodom in Zahodom se je končala. Za svet se je nedvomno začelo novo obdobje po hladni vojni,« je bilo ob tej priložnosti preveč optimistično razglašeno v uvodniku revije *Bulletin of the Atomic Scientists*.

Toda pozneje so se stvari premaknile hudo v napačno smer, mi pa nismo bili več tako pozorni. Po padcu berlinskega zidu in razpadu Sovjetske zveze si edina preostala velesila ni prizadevala za mirovno dividendo, temveč je z nezmanjšanim tempom nadaljevala z razvojem oborožitvenih sistemov, nezakonitimi agresorskimi vojnami, dobavo orožja nevarnim režimom oziroma skupinam ter neomejeno projekcijo moči po vsem svetu. Nadzor nad Evropo se je izvajal predvsem s širitvijo Nata, preživetega vojaškega zavezništva, ki bi ga morali razpustiti hkrati z Varšavskim paktom. ZDA so pod Trumpom leta 2019 odstopile od sporazuma INF in zdaj se zdi, da so pod Bidnom pripravljene namestiti nove generacije jedrskih raket na evropskih tleh, v Združenem kraljestvu, pa tudi v novejših članicah Nata, s katerimi je lažje manipulirati, kot sta Poljska in Romunija. Državni udar v Ukrajini, ki se je zgodil s podporo ZDA, je privedel do državljanske vojne, v katero se je vpletla tudi njena nervozna sosedica, ki ima jedrsko orožje. Nedavno je ta vojna prerasla v popolno invazijo, ki jo je podžgalo to, kar Rusija dojema kot nesprejemljivo grožnjo svoji varnosti: možnost, da bi sovražno vojaško zavezništvo, na čelu katerega so ZDA, tik pred njenim pragom imelo oporišča z jedrskimi raketami.

Poleg vročih in hladnih, jedrskih in konvencionalnih vojn se soočamo z neizbežno podnebno katastrofo, pa tudi z boleznimi, lakoto, revščino, onesnaževanjem, izčrpanjem virov itd. – perečimi problemi, ki ogrožajo celotno človeštvo. Narodi po vsem svetu bi se morali s skupnimi močmi soočiti z njimi in začrtati miroljubno, trajnostno prihodnost. A namesto tega so trdno odločeni snovati vedno nova sredstva za (samo)uničenje.

Ne, nismo rešile sveta.

Politik britanske laburistične stranke Tony Benn je svoje občinstvo rad spomnil na to, da v sleherni osebi gorita dva plamena: plamen jeze zaradi krivice in plamen upanja v boljši svet. Dandanes čutim veliko jeze in zelo malo upanja. Kampanja za jedrsko razorožitvev je namreč le ena v dolgi vrsti neuspešnih kampanj, pri katerih sem sodelovala, od protestiranja proti vojni v Iraku in nasprotovanja članstvu Slovenije v Natu do podpore Bernieju Sandersu za predsednika ZDA – dvakrat. Kljub občasnim majhnim in običajno začasnim zmagoslavjem, se – če pogledamo širše – zdi, da navadni ljudje nimamo upanja, da bi se lahko spoprijeli s privilegiranimi, bogatimi in vse močnejšimi elitami, ki manipulirajo s svetom, da bi služil njihovim interesom na račun vseh ostalih, pa tudi planeta kot celote.

Zakaj torej vztrajamo v tem očitno jalovem početju? Deloma iz navade, deloma iz trme, toda domnevam, da deloma tudi zato, ker droben plamen upanja globoko v nas vendarle še ni povsem ugasnil.

Z besedami radikalnega ameriškega novinarja I. F. Stona: »Edine bitke, ki jih je vredno biti, so tiste, ki jih boste izgubili, ker jih nekdo mora biti in izgubiti in izgubiti in izgubiti, dokler nekega dne ne zmaga nekdo, ki verjame v isto kot vi.«

Iz angleščine prevedel Janko Trupej